

omdat hij ervoor gepakt is (*Gedichten* ed.-Worp, IV, p. 119). Wordt daar de traditionele moraal ter discussie gesteld? Ze staat buitenspel, niets anders; dat is juist (een deel van) de grap, en dat soort grappen zijn zo oud als de wereld en elk moppenboek stond en staat er vol mee. En waarom zouden ze in deze romans nu ineens uit het radicale Verlichtingsdenken moeten voortkomen? Het is waar, de openhertige juffrouw en Jan Stront c.s. werden door moraalridders in één adem genoemd met de werken van Spinoza en ander gevaarlijk spul (p. 219, 223, 275). Maar bewijst dat dan dat 'de overeenkomst tussen pornografie en radicale filosofie werd opgemerkt'? Ik zou zeggen: het ene boek is schandaleus om de ene, het andere om de andere reden – 'even corrumperend of bedreigend', zoals Leemans terecht zegt (p. 276), maar daarmee nog niet per se loten van één stam.

Natuurlijk is er wel iets met die romans 'aan de hand'. Ze zijn te zien als exponenten van een spannende periode, waarin opeens dingen konden (of leken te kunnen) die voorheen niet aan de orde waren. En er worden vast ook wel spelletjes gespeeld die door een contemporaine lezer in verband konden worden gebracht met actuele rellen en debatten. Maar, ook afgaande op Leemans eigen samenvattingen en analyses, zie ik verder toch vooral een hoop 'ouderwetse' grappen, in de beste traditie van de pikareske roman en de klucht, waar anticlericalisme, seks en platte lol vanouds konden gedijen. De 'levensfilosofie' van de openhertige juffrouw lijkt mij dan ook minder 'systematisch-materialistisch', laat staan 'historisch-materialistisch' (p. 264-265) dan vooral (wat ik nu maar even noem) 'komisch-materialistisch': telkens doorbreekt ze de verwachting dat de gewone normen en waarden ook voor haar gelden. Schokkend en ondermijnend genoeg natuurlijk, voor wie in de literatuur liever het Hogere ontmoette, want er wordt nergens expliciet gezegd dat dat natuurlijk fout is. Maar dat stempelt de roman nog niet tot een radicaal geschrift: om dezelfde redenen bestonden er bezwaren tegen (met excuses dat ik daar weer mee aankom) die epigrammen van Huygens, of *Trijntje Cornelis*, waar de moraal ook ver te zoeken is.

Wat de centrale stelling van Leemans' studie betreft houd ik dus nog wel een paar slagen om de arm. Het blijft toch waar wat al door Haks is geconstateerd (aangehaald op p. 27): 'Opiniërend kan men de romans niet noemen. Een nieuwe visie of kritiek op kerk en huwelijk treft men niet aan.' Ze zijn eenvoudig niet filosofisch genoeg om aan een bepaalde filosofie te kunnen worden gekoppeld. Mandeville kan ervan geprofiteerd hebben, is vóór Leemans al eens gesuggereerd (p. 270-272), en inderdaad, wie weet. En 'als de Nederlandse pornografen meer filosofisch geïnteresseerd geweest zouden zijn, [hadden] zij werken [...] kunnen schrijven die vergelijkbaar zijn met die van Mandeville' (p. 273). Dat wil ik ook wel geloven. Maar ja, dat waren ze nu eenmaal niet en dat deden ze nu eenmaal niet. Dat neemt niet weg dat Leemans er een prachtig, inspirerend boek over geschreven heeft.

Ton van Strien

Signalementen

Thoughts and utterances : the pragmatics of explicit communication / Robyn Carston. – Malden, MA : Blackwell, 2002. – 418 p. ; 25 cm.
ISBN 0-631-21488-7 Prijs: \$ 34,95

Piet stapt in bed en
doet zijn schoenen uit.

Het bovenstaande mini-tekstje maakt een merkwaardige indruk. Als we het tekstje lezen interpreteren we niet alleen de twee losse beweringen maar we brengen ook een temporele ordening aan: eerst stapt Piet in bed en pas daarna doet hij zijn schoenen uit. Het merkwaardige karakter van het tekstje kan nu verklaard worden: op basis van onze wereldkennis zouden we een andere volgorde verwachten.

Maar waar komt deze 'extra' betekenis eigenlijk vandaan? Kunnen we deze informatie toeschrijven aan een specifiek woord (*en* lijkt bijvoorbeeld een goede kandidaat) of hebben

we hier te maken met algemene redeneer- en tekstprincipes? Daarnaast kunnen we ons afvragen wie verantwoordelijk is voor het temporele verband: hoort het tot *wat er gezegd wordt* of wordt het alleen geïmpliceerd en komt de interpretatie geheel voor rekening van de hoorder?

In *Thoughts and Utterances* worden de bovenstaande vragen behandeld binnen het Relevance-theoretische framework van Sperber en Wilson. Het boek bevat vijf hoofdstukken die onderverdeeld kunnen worden in twee delen. Het eerste deel (hoofdstuk 1 en 2) is theoretisch van aard. De laatste drie hoofdstukken bevatten nieuwe analyses van een aantal bekende fenomenen.

De theorie die in de eerste twee hoofdstukken gepresenteerd wordt heeft een sterk cognitief karakter. Centraal staat de claim dat zinsbetekenis niet gedetermineerd wordt door de linguïstische codering. De linguïstische codering perkt het aantal mogelijke interpretaties slechts in. De pragmatiek is dus niet alleen verantwoordelijk voor het toevoegen van implicaturen maar levert ook een wezenlijke bijdrage aan de expliciete betekenis van de uiting. Gedurende het hele boek wordt deze benadering steeds zorgvuldig afgezet tegen andere, meer filosofische of linguïstische methodes (Grice, Recanati, Bach en Levinson).

In de laatste drie hoofdstukken wordt dieper ingegaan op de analyse van een drietal fenomenen: *en*-conjunctie, negatie en de on-line interpretatie van concepten.

Het boek geeft niet alleen een goed overzicht van de standpunten binnen Relevance Theory maar levert daarnaast ook een zeer grondige bijdrage aan het debat over de relatie tussen semantiek en pragmatiek.

Mike Huiskes

Steenkolen-Engels : een pleidooi voor normvervaging / Marc van Oostendorp.
– Amsterdam/Antwerpen : Veen ; Het Taalfonds, 2002. – 159 p. ; 21 cm.
ISBN 90-204-5749-7 Prijs: € 13,50

In *Steenkolen Engels: een pleidooi voor normvervaging* pleit Oostendorp voor het gebruik en invoeren van een variant van het Engels (een van de vele) die kan dienen als internationaal communicatiemiddel en door het leven kan gaan als Steenkolen Engels. De negatieve connotaties die deze term vaak oproept dienen dan wel afgeschud te worden, vooral omdat het grote voordeel van deze variant van het Engels is dat het niet-moedertaalsprekers van het Engels toch de mogelijkheid biedt op een internationaal niveau te communiceren.

In zijn pleidooi lijkt Oostendorp geen aspect van de discussie over het al dan niet gebruiken van het Engels als internationale voertaal onbesproken te laten. Hij tracht alle potentiële (politieke en taalkundige) voor- en nadelen die de invoering van Steenkolen Engels zou hebben zo volledig mogelijk de revue te laten passeren. Zaken als de voorsprong die moedertaalsprekers van het Engels op de niet-moedertaalsprekers hebben, het gevoel dat het Engels oproept als zijnde de taal van de koloniale onderdrukkers en de vraag of het Engels taalkundig gezien moeilijker te verwerven zou zijn dan andere talen, komen in de eerste hoofdstukken uitgebreid aan bod. Een punt waar Oostendorp echter niet op ingaat, is de mogelijke problematiek die het gebruik van het Steenkolen Engels door sprekers met een andere taalachtergrond met zich mee kan brengen, zoals stroef verlopende communicatie, onbegrip en de gevolgen daarvan voor het verloop van de communicatie tussen de verschillende sprekers.

In de volgende hoofdstukken gaat Oostendorp uitgebreid in op de taalsituatie in Europa en legt hij de vraag voor of er binnenkort, nu er ook al sprake is van één algemene munteenheid, één algemene voertaal in Europa ingevoerd zal worden.

Na ingezoomd te hebben op de (taal)situatie in Europa, vestigt hij zijn blik op de gehele aardbol en gaat hij in op de vraag hoeveel mensen er wereldwijd nu eigenlijk Engels spreken. De vraag 'Wat betekent Engels spreken nu precies?' dient hiervoor natuurlijk eerst beantwoord te worden. Spreekt iemand Engels wanneer hij/zij niet te onderscheiden is van een Brit of wanneer hij/zij zich al redelijk verstaanbaar kan maken? Bovendien wordt er inmiddels op zoveel plaatsen op de wereld een andere variant van het Engels gesproken, dat het maar de vraag is of je nog wel van *het* Engels kunt spreken. In lijn met zijn poging en